

CHP'DE ECEVİT DÖNEMİNDE SOSYAL DEMOKRASİ YOKTU

17 Nisan 2025

Yıldırım Koç

Kemalizm ve sosyal demokrasi birbirinin 180 derece zıttıyken, sosyal demokrasiyi Kemalistlik veya Atatürkçülükle aynı gibi göstermeye çalışmak tarihi ve hayati bir hatadır. Ayrıca, CHP'nin başından itibaren sosyal demokrat olduğunu ileri sürmek de kesinlikle yanlıştır.

Bülent Ecevit'in genel başkanlığı döneminde de CHP kesinlikle sosyal demokrat bir kimliği savunmadı. Sosyal demokrasiyi savunan, Kemal Satır gibi, ilişkileri konusunda kuşkuların olduğu bir kişiydi.

CHP'nin 5. Olağanüstü Kurultay'ı 6 Mayıs 1972 günü toplandı. Kurultay'da Kemal Satır ve Bülent Ecevit 2,5'ar saat konuştu. Kurultay sonrasında İsmet İnönü 8 Mayıs 1972 günü genel başkanlıktan çekildi. 14 Mayıs 1972 günü toplanan 6. Olağanüstü Kurultay'da CHP Genel Başkanlığı'na Bülent Ecevit getirildi. 30 Haziran-2 Temmuz 1972 günleri toplanan 21. Kurultay'da da Bülent Ecevit'in genel başkanlığı onaylandı. CHP'de Ecevit dönemi başladı.

Bu dönemde Bülent Ecevit'in karşısındaki ekibin önde gelen kişilerinden biri Kemal Satır'dı. Kemal Satır 1972 yılında yayımlanan *CHP'de Bunalım* kitabında sosyal demokrasiyi savunuyordu: "Sosyal ve ekonomik ilişkilerin son derece karmaşık bir hal aldığı modern Devlette, politik kararların toplumu bütünüyle etkilemekte oluşu, siyasal partileri, sınıf çıkarları arasındaki çelişkiyi imkan ölçüsünde giderecek çözümler aramaya zorlamaktadır. Sosyal demokrasi işte bu senteze dayanmakta ve sınıf ilişkileri sömürüyü önleyecek biçimde düzenlenmek istenmektedir." (Satır, Kemal, *CHP'de Bunalım*, Ankara, 1972;72)

CHP'nin 1973 milletvekili genel seçimi bildirgesi, *Ak Günlere* (CHP, *AK Günlere, Cumhuriyet Halk Partisi 1973 Seçim Bildirgesi*, Ankara, 1973) başlığını taşıyordu. Sosyal demokrasi anlayışı bu metinde de yoktu. Kemalist Devrim'e doğrudan bir gönderme yapılmamakla birlikte, Bildirge'de ana hatlarıyla ilerici ve ulusalcı bir program savunuluyordu.

CHP 1973 yılında güneydoğu bölgemizde yaşanan sorunların sorumlusunu "yarı feodal sosyal yapı" ve "tekelci sermaye" olarak görüyordu. Bildirgede şöyle deniyordu: "Ekonomiye devletin değil, tümü ile özel girişimin de değil, daha çok tekelci sermayenin yön vermesi; tekelci sermayenin de, ekonomik faaliyetlerinde ülke sorunlarını, ihtiyaçlarını ve sosyal adalet ilkesini gereğince dikkate almaması."

"Güneydoğu Anadolu'da, toprak dağılımı yarı feodal bir düzen içinde oluşmuştur. Bu bölgede bazı kişilerin onbinlerce dönüm toprağı vardır. Bu kişiler birçok köylerin sahibidirler. Toprak dağılımındaki bu adaletsizliğe henüz yıkılamayan geleneksel şeyhlik, ağalık kurumlarının etkileri de eklenince, bu bölgedeki yarı feodal toprak düzeni, halkın siyasal özgürlüğünü bile kısmaktadır ve demokrasinin gerçeklik kazanabilmesini önlemektedir." Bu tespitten sonra da "gerçek bir toprak reformu" savunulmaktaydı (s.35) "Toprak işleyenin, su kullananın" olacaktı.

1973'ün CHP'si kamu yatırımlarını savunuyordu (s.66). Tekellere karşıydı (s.73). Büyük sermayeye çok sert eleştiriler getiriyordu (s.83). Yabancı sermayeye teslim olmamıştı; yabancı sermayeli kuruluşların faaliyetlerinin ciddi bir biçimde denetim altına alınmasını savunuyordu (s.85-86). Planlı ekonomiden yanaydı (s.91).

CHP, 1973 yılına kadar özetlenen belgelerde, Avrupa sosyal demokrasinin anlayış ve uygulamalarına hiç uymayan anti-emperyalist bir çizgiyi savunuyordu. Bu nedenle de, sosyal demokrasi konusundaki girişimler CHP politikalarında hakim olmadı.

CHP'nin 27-30 Kasım 1976 günleri toplanan 23. Kurultayı'nda kabul edilen *Program*'da "demokratik sol" vurgusu vardı. İlk sayfada "Cumhuriyet Halk Partisi Demokratik Sol bir siyasal partidir" deniyordu. (CHP, *Cumhuriyet Halk Partisi Programı*, Ankara, 1976) Tüm metinde bu anlayış hakimdi.

CHP Gençlik Kolları'nın 1976 yılı sonunda toplanan 8. Kurultayı'na sunulan *Akgünlerin Şafağında* raporunda ise daha açık bir Amerikan karşıtlığı ve anti-emperyalizm anlayışı hakimdi. (CHP Gençlik Kolları, *Akgünlerin Şafağında*, CHP Gençlik Kolları VIII. Olağan Kurultay Raporu, Ankara, 1976)

CHP yönetimi, ABD'ye direnerek 1974 yılında haşhaş ekimini serbest bıraktı, 20 Temmuz 1974 tarihinde Türkiye'nin uluslararası antlaşmalardan doğan hakkını kullanarak Türk ordusunu Kıbrıs'a çıkarttı, Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler geliştirdi. Türkiye'deki ABD üs ve tesisleri 1975 yılı Temmuz ayında kapatılmıştı. CHP, 1978-1979 yıllarında ülkeyi yönetiyordu. ABD, 1975 yılından beri Türkiye'ye uyguladığı ambargoyu kaldırarak, üslerin açılmasını istedi. Bülent Ecevit'in başbakanlığındaki hükümet bazı üslere izin verdiyse de, tüm baskılara karşın, ABD'nin bu üslere ilişkin taleplerini yerine getirmede. Bu yıllarda yaşanan ekonomik kriz CHP'yi epeyce yıprattı ve TÜSİAD'ın baş hedefi haline getirdi.

12 Eylül 1980 Darbesi öncesinin CHP'si, anlayış açısından da, uygulama açısından da "sosyal demokrat" değildi. 1945/46 yıllarında Kemalist Devrim'den sapılmıştı. 1965 yılından sonra da Kemalizm'den ayrılma sürdü; "ortanın solu" ve ardından "demokratik sol" adı altında bir alternatif yaratma çabaları başarılı olmadı. Ancak, ideolojik ve siyasi olarak bütünlükçü ve bilimsel bir alternatif yaratılmadıysa bile, 1965 yılından itibaren sosyalist solun gelişmesi, Sovyetler Birliği'nin Türkiye'ye yönelik politikalarının olumlulaşması ve ABD'nin Türkiye'ye yönelik olumsuz politikaları nedeniyle, CHP, 1946 sonrasının ABD yandaşlığından önemli ölçüde kurtuldu, CHP'de ulusalcı ve anti-emperyalist özellikler güç kazandı.